

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

ГАЛУНЬКО В. М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейської
діяльності
(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 351:63:27

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.29>

ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЛІДЧОГО

У статті здійснено аналіз елементів статусу слідчого. В умовах військового стану потребує переосмислення побудова всього публічного управління, діяльності правоохоронних органів, особливо органів досудового розслідування, оскільки на них лежить основне навантаження з розкриття та розслідування злочинів. В умовах сьогодення значно ускладнилась їх діяльність, особливо тих, хто працює в областях, де відбуваються активні бойові дії, і це не тільки складність у розслідуванні кримінальних правопорушень, але і збільшення обсягу таких проваджень, щоденні психологічні навантаження, що значно впливають на роботу слідчого загалом. Визначення правового статусу слідчого дозволить чітко окреслити його повноваження, права та обов'язки для виконання безпосередньо функцій, що покладені на нього. Ефективне та законне розслідування злочинів є гарантом забезпечення прав та свобод громадян. Підняття статусу та ролі правоохоронної системи загалом відіграють важливу роль в державі та на міжнародному рівні. Саме від діяльності слідчих залежить ухвалення законних рішень у провадженнях, а в подальшому – справедливого судового рішення, що значно підвищує довіру громадян до цих органів. Питання діяльності досудового слідства завжди викликали неоднозначні погляди щодо їх діяльності з боку науковців. Із реформуванням правоохоронної системи сьогодні досудове слідство здійснює широке коло суб'єктів, а саме: слідчі підрозділи органів Національної поліції; органів безпеки; органів Державного бюро розслідувань; підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України. Визначено, що статус слідчого має певну подвійність: у частині розслідування кримінальних проваджень його дії підпорядковуються Кримінальному процесуальному кодексу, в іншому необхідно звертатись до інших нормативних документів, що мають неоднозначний характер, і саме тому є доцільним сьогодні визначитись зі статусом слідчого та ухвалити це рішення на законодавчому рівні.

Ключові слова: елементи, Національна поліція, орган правопорядку та підрозділ дізнання, повноваження, правова характеристика, правовий статус, принципи, процесуальний статус і проходження служби, публічна безпека, слідчий, структура.



Halunko V. M. Elements of the legal status of the investigator

The article analyzes the elements of the investigator's status. In the conditions of martial law, the structure of the entire public administration, the activities of law enforcement agencies, especially pre-trial investigation agencies, need to be reconsidered, since they bear the main burden of detecting and investigating crimes. In today's conditions, their activities have become significantly more complicated, especially for those who work in areas where active hostilities are taking place, and this is not only the difficulty in investigating criminal offenses, but also the increase in the volume of such proceedings, daily psychological stress, which significantly affects the work of the investigator as a whole. Determining the legal status of the investigator will allow to clearly outline his powers, rights and duties to directly perform the functions assigned to him. Effective and legal investigation of crimes is a guarantor of ensuring the rights and freedoms of citizens. Raising the status and role of the law enforcement system as a whole plays an important role in the state and at the international level. It is on the activity of investigators that the adoption of legal decisions in the proceedings, and in the subsequent fair court decision depends, which significantly increases the trust of citizens in these bodies. The issue of pre-trial investigation activity has always caused ambiguous views on their activity from the side of scientists. While reforming the law enforcement system, pre-trial investigation is currently carried out by a wide range of subjects, namely: investigative units of the National Police; security agencies; bodies of the State Bureau of Investigation; detective unit, internal control unit of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine; units of detectives of the bodies of the Bureau of Economic Security of Ukraine. It was determined that the status of the investigator has a certain duality, in the part of the investigation of criminal proceedings, his actions are subject to the Criminal Procedure Code, in the rest it is necessary to refer to other normative documents of an ambiguous nature, that is why it is expedient today to determine the status of the investigator and make this decision on legislative level. It was determined that the status of the investigator has a certain duality, in the part of the investigation of criminal proceedings, his actions are subject to the Criminal Procedure Code, in the rest it is necessary to refer to other normative documents of an ambiguous nature, that is why it is expedient today to determine the status of the investigator and make this decision on legislative level.

Key words: *elements, investigator, legal characterization, legal status, National Police, law enforcement authority, and inquiry unit, powers, principles, procedural status and service, public safety, structure.*

Вступ. В умовах військового стану потребує переосмислення побудова всього публічного управління, діяльності правоохоронних органів, особливо органів досудового розслідування оскільки на них лежить основне навантаження з розкриття та розслідування злочинів. В умовах сьогодення значно ускладнилась їх діяльність, особливо тих, хто працює в областях, де відбуваються активні бойові дії, і це не тільки складність у розслідуванні кримінальних правопорушень – це і збільшення обсягу таких проваджень, щоденні психологічні навантаження, що значно впливають на роботу слідчого загалом. Визначення правового статусу слідчого дозволить чітко окреслити його повноваження, права й обов'язки для виконання безпосередньо функцій, що покладені на нього.

Огляд останніх досліджень. Питанням діяльності слідчого приділяли увагу провідні вітчизняні вчені, зокрема В. Авер'янов, С. Алфьоров, О. Андрійко, І. Арістова, О. Бандурка, В. Бевзенко, А. Берлач, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Білоус, В. Бевзенко, О. Безпалова, І. Бородін, В. Гарашук, З. Гладун, А. Головач, І. Голосніченко, С. Гончарук, В. Гуславський, Л. Гуртієва, П. Діхтієвський, Е. Демський, Е. Додін, В. Заросило, С. Ківалов, В. Ковальська, І. Коліушко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Н. Квасневська, А. Кірієнко, А. Комзюк,



В. Конопльов, А. Куліш, В. Курило, Є. Курінний, К. Левченко, В. Ліпкан, Д. Лук'янець, А. Манжула, Н. Матюхіна, Т. Мінка, Р. Мельник, С. Мосьондз, І. Назаров, В. Настюк, С. Петков, А. Подоляка, Д. Приймаченко, О. Проневич, Р. Сербин, С. Стеценко, Ю. Стефанюк, Н. Тиндик, О. Харитоновна, Р. Шаповал, І. Шопіна, М. Якимчук, Х. Ярмакі та ін. Однак слід зазначити, що в працях вищезазначених науковців розкрито окремі аспекти слідчої діяльності або досліджено більш широкі чи суміжні суспільні відносини.

Мета і завдання статті полягає в тому, щоб на основі чинного законодавства здійснити аналіз елементів статусу слідчого, визначити найбільш проблемні питання та запропонувати засоби їх удосконалення.

Наукова новизна дослідження. Ефективне та законне розслідування злочинів є гарантом забезпечення прав та свобод громадян. Підняття статусу та ролі правоохоронної системи загалом відіграє важливу роль у державі та на міжнародному рівні. Саме від діяльності слідчих залежить ухвалення законних рішень у провадженнях, а у подальшому – справедливого судового рішення, що значно підвищує довіру громадян до цих органів. Питання діяльності досудового слідства завжди викликали неоднозначні погляди щодо їх діяльності з боку науковців. На сьогодні досудове слідство здійснює широке коло суб'єктів, а саме: слідчі підрозділи органів Національної поліції; органів безпеки; органів Державного бюро розслідувань; підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; підрозділи детективів Бюро економічної безпеки України [1]. Відповідно до завдань кожного із перерахованих підрозділів слідчі розслідують свою категорію злочинів, підслідність яких визначається в Кримінальному процесуальному кодексі.

Цим же законодавчим актом зазначено і повноваження слідчого щодо розслідування кримінальних проваджень. Так, слідчий уповноважений: починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом; проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених цим Кодексом; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру; за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; ухвалювати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 цього Кодексу; здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який упродовж трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок і доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність [1].

Кримінальним процесуальним кодексом передбачено один із елементів статусу слідчого – його самостійність у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Дійсно, лише слідчий зобов'язаний дослідити всі обставини вчиненої події, повно зібрати доказову базу, надати їй оцінку та ухвалити рішення відповідно до діючого законодавства. Він несе відповідальність за ухвалення рішень, які будуть суперечать нормам закону.



На сьогодні на слідчого покладається не тільки розслідування злочинів, а й виконання оперативно-розшукових слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій спільно з відповідним оперативним підрозділом. На сьогодні є досить суперечливим елемент статусу щодо самостійності, оскільки більшість клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий погоджує у прокурора, що свідчить про не зовсім самостійне ухвалення ним рішень.

Дуже спірним є статус підрозділів детективів, підрозділів внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; підрозділів детективів органів Бюро економічної безпеки України, які також належать до слідчих органів.

На нашу думку, чинне законодавство трактує широко деякі повноваження учасників досудового слідства, що може призвести до різного роду викривлень у трактуванні однієї норми та ухваленні різних рішень, що суттєво може вплинути на стан розслідування та ухвалення кінцевого рішення. Так, у неухваленому Законопроекті від 25.01.2008 № 1437 «Про статус слідчих» зазначалося, що слідчий є службовою особою, уповноваженою в межах компетенції, передбаченої Кримінально-процесуальним кодексом України, провадити досудове слідство у кримінальних справах. Статус слідчого поширюється також на начальників слідчих підрозділів відповідних державних органів та їх заступників, які діють у межах своєї компетенції. Слідчим може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, необхідний рівень знань, достатній для здійснення досудового слідства, за умови, якщо він склав кваліфікаційні іспити та Присягу слідчого. Слідчий не може належати до політичних партій чи рухів, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої у вільний від роботи час. Не може бути слідчим особа, яка має судимість, цивільна дієздатність якої обмежена або яка визнана у встановленому порядку недієздатною чи є непридатною згідно з вимогами закону до проходження служби у відповідних відомствах, або стан здоров'я якої на підставі висновку відповідно лікарської чи військово-лікарської комісії не дає можливості виконувати обов'язки слідчого. Порядок прийняття слідчого на службу у відповідне відомство, призначення його на посаду та проходження лікарської чи військово-лікарської комісії встановлюється згідно із цим Законом і нормативно-правовими актами відповідних відомств з урахуванням особливостей проходження служби в цих відомствах [2].

Уже не один рік питання щодо статусу слідчого не можуть закріпити на законодавчому рівні, що дозволило б уникнути суперечок щодо його трактування, отримання певної освіти, здійснення процесуального керівництва тощо. На сьогодні жодним нормативним документом чітко не визначається статус слідчого: у кожному відомстві, де існують слідчі, є свої підходи та відповідні трактування. Наприклад, у Положенні про слідчі підрозділи Національної поліції України затверджене наказом МВС від 06.07.2017 № 570, зазначено, що слідчий – це службова особа органу Національної поліції України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Під час досудового розслідування слідчий самостійно ухвалює процесуальні рішення, крім випадків, коли законом передбачено винесення рішення слідчого судді, суду або згода прокурора чи погодження керівника слідчого підрозділу, або якщо рішення про його проведення ухвалює виключно прокурор, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень [3]. До слідчих ДБР висунуто такі вимоги: вища юридична освіта, спеціаліст, магістр за спеціальністю «Право», не менше 3 років на посадах у слідчих підрозділах та/або на посадах, пов'язаних із процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням, або досвід роботи на посадах у слідчих підрозділах Державного бюро розслідувань, вільне володіння державною мовою [4].

Отже, статус слідчого має певну подвійність: щодо розслідування кримінальних проваджень його дії підпорядковуються Кримінальному процесуальному кодексу, в іншому разі слід звертатись до інших нормативних документів, що мають неоднозначний характер, саме тому є доцільним на сьогодні визначитись із статусом слідчого та ухвалити це рішення на законодавчому рівні.



Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Проект Закону від 25.01.2008 № 1437 «Про статус слідчих». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF13X00A>
3. Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : Наказ МВС від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>
4. Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посади слідчого Третього слідчого відділу (з дислокацією у м. Дніпрі) Територіального управління Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/konkurs/2022/08/1.1.pdf>

